

AKTUALIZACJA STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO

RAPORT Z PRAC GRUPY GOSPODARCZEJ

1. Wnioski z analizy sytuacji społeczno-gospodarczej województwa i analizy SWOT/TOWS dla obszaru gospodarczego

1.1. Wstęp

Województwo podlaskie jest jednym z 16 województw Polski. Polska jest jednym z państw Unii Europejskiej. Unia Europejska jest jednym z najważniejszych elementów światowej gospodarki. Wszyscy patrzą do przodu i stawiają na rozwój. Jednak dziś, w tym „peletonie gospodarczym”, każdy ma swoje miejsce. Patrząc do przodu Unia Europejska widzi Stany Zjednoczone i Daleki Wschód, Polska widzi najbardziej rozwinięte kraje Unii Europejskiej, województwo podlaskie z kolei porównuje się z najbardziej rozwiniętymi polskimi regionami. Te uwarunkowania muszą i mają swoje odzwierciedlenie w planowaniu strategicznym. Unia Europejska, której trzon stanowią wysoko rozwinięte i konkurencyjne gospodarki, która wyczerpała już większość klasycznych sposobów budowania przewag konkurencyjnych, myśląc o dalszym rozwoju stawia na nieograniczone możliwości innowacji i wiedzy.

Polska jest w nieco innej sytuacji. Jest pół kroku za Unią. Ma mniej optymalną strukturę gospodarki i mniej konkurencyjne sektory. Stąd w dokumentach strategicznych (Polska 2030) pojawiają się zapisy o zmianach w strukturze wytwarzania PKB w kierunku zwiększania udziałów sektorów o wyższej wartości dodanej. Oczywiście takie zmiany muszą mieć podstawy rynkowe. W krajowych strategiach zakłada się prowadzenie działań stymulujących absorpcję i tworzenie innowacji. Innowacje to przewaga rynkowa, przewaga rynkowa to rozwój. Rozwój w naturalny i rynkowy sposób zabsorbuje zasoby z działań mniej efektywnych i tym samym zmieni strukturę gospodarki.

Wiele założeń, które występują w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego ma ciekawe analogie biznesowe. Założenie o uwzględnieniu uwarunkowań i potencjału rozwojowego to przecież podstawa budowania skutecznego działania. Podobnie jest z inteligentną specjalizacją, która ma być właśnie rynkowym wyróżnikiem. Wszystko po to by w maksymalnym stopniu zapewnić efektywność interwencji. Interwencja nie może bowiem iść przeciwko rynkowi, nie może też upaść na nie gotowy, jałowy grunt.

Trzeba podkreślić, że zarówno innowacje, B+R, rozwój kapitału intelektualnego, wspieranie otoczenia biznesu itd. nie są celem samym w sobie. Są to tylko narzędzia, metody prowadzące do rozwoju gospodarki, poprzez faktyczne oddziaływanie na najważniejszych uczestników i jednocześnie sprawców tego procesu tj. przedsiębiorców.

1.2. Syntetyczna analiza gospodarki regionu

Podstawową miarą poziomu rozwoju gospodarczego jest wartość PKB na 1 mieszkańca. Województwo podlaskie według tego kryterium należy do jednego z najsłabiej rozwiniętych regionów Unii Europejskiej (255 miejsce na 271 regionów). Wartość PKB na 1 mieszkańca w województwie podlaskim, z uwzględnieniem parytetu siły nabywczej (wyrażona w jednostkach PPS), w 2009 roku wyniosła 45% średniej unijnej. Wśród 16 polskich regionów, pod tym względem, województwo podlaskie zajmuje 14 miejsce. Niepokojącym jest fakt, że pomimo iż polskie regiony rozwijają się szybciej niż przeciętny europejski region, to dysproporcje pomiędzy najsilniejszymi i najsłabszymi regionami wewnątrz kraju stale się pogłębiają. W okresie od 2001 do 2009 r. wartość PKB na 1 mieszkańca w województwie podlaskim spadła z 76,8 % do 73,7 % średniej krajowej.

1.2.1. Efektywność gospodarki

Wartość PKB zależy od siły gospodarki. Stąd przyczyn mniejszego tempa rozwoju należy dopatrywać się w gospodarce regionu, jej strukturze i produktywności. Jednym z głównych powodów niskiej produktywności podlaskiej gospodarki jest znacznie większy udział zatrudnienia w relatywnie mniej produktywnym rolnictwie, kosztem zatrudnienia w wydajniejszych sektorach przemysłu i usług. W sektorach przemysłu i usług w województwie podlaskim w 2010 r. zatrudnionych było 76,7%¹ pracujących, podczas gdy średnio w Polsce udział ten wynosił 87,7%. Z kolei przeciętnie w UE zatrudnienie w sektorach przemysłu i usług wynosiło 93,8%. Natomiast produktywność sektora przemysłu i usług, mierzona wartością dodaną brutto na 1 pracującego, jest około cztery razy wyższa niż produktywność rolnictwa².

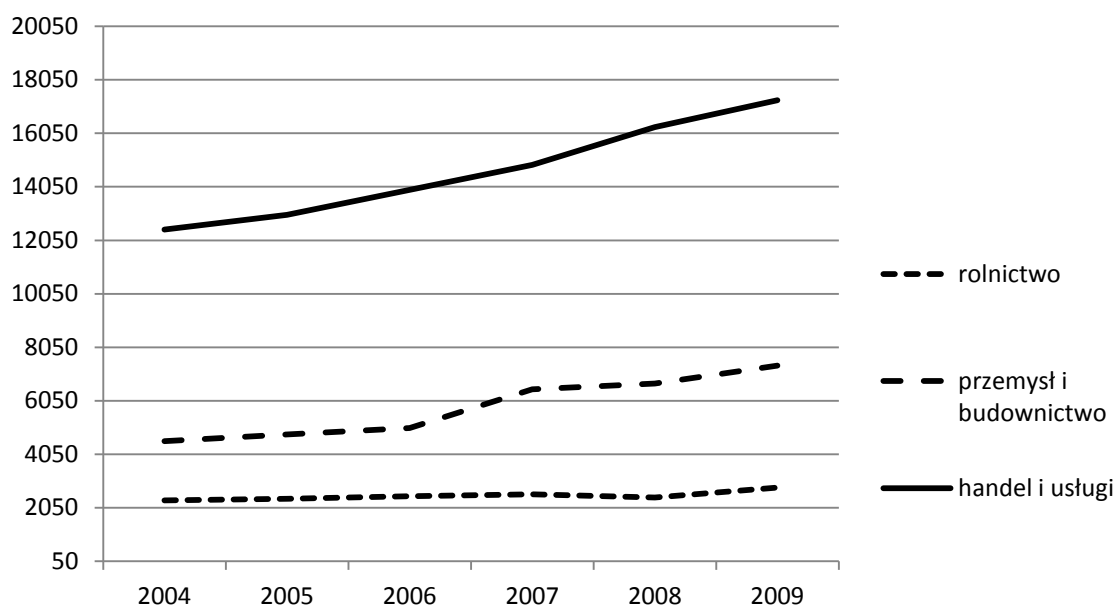
Tabela 1 Struktura gospodarki według zatrudnienia w 2010 r. (%)

	rolnictwo	przemysł	usługi
UE	6,2	24,8	69,0
Polska	12,4	30,9	56,8
woj. podlaskie	23,3	23,9	52,8

źródło: Eurostat, GUS

Właściwie od początku transformacji i urynkowienia polskiej gospodarki następuje stały proces rozwoju sektorów przemysłu i usług, co powoduje zmniejszający się udział rolnictwa w tworzeniu wartości dodanej brutto gospodarki.

Rysunek 1 Wartość dodana brutto wytworzona w sektorach gospodarki województwa podlaskiego w latach 2004-2009 (mln zł)

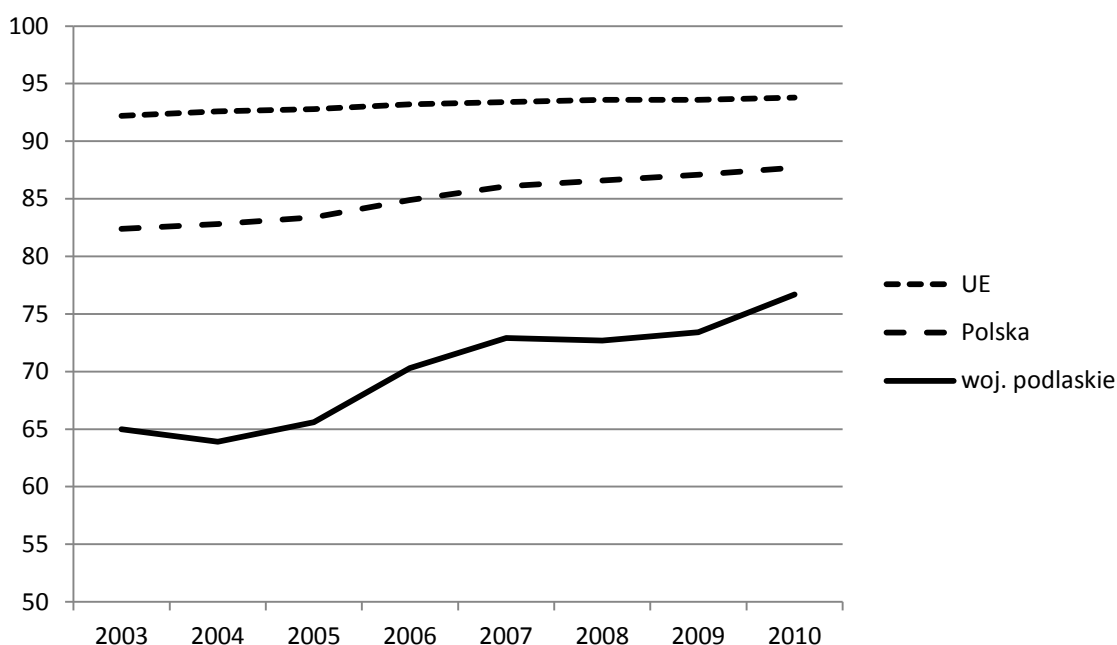
źródło: GUS

¹ [dokument elektroniczny] *Strategia Rozwoju Kraju. Podstawowe wskaźniki realizacji*, GUS, www.stat.gov.pl

² *Produkt krajowy brutto. Rachunki regionalne w 2009 r.*, US w Katowicach, Katowice 2011

Jednym ze skutków tego rozwoju jest przepływ zasobów pracy z rolnictwa do bardziej wydajnych sektorów. Ten proces dotyczy także województwa podlaskiego, jednak ze względu na warunki początkowe, struktura zatrudnienia ciągle jeszcze jest mniej efektywna. Oczywiście czynnikiem sprawczym tego procesu może być tylko i wyłącznie dalszy rozwój sektorów przemysłu i usług. Jeżeli będą rozwijać się intensywniej to proces będzie szybszy. Brak rozwoju tych sektorów spowoduje zmrożenie zmian strukturalnych.

Rysunek 2 Udział zatrudnienia w sektorze przemysłu i usług w strukturze gospodarki w latach 2003-2010 (%)

źródło: GUS

W samym sektorze rolnym występują jednak także pozytywne zmiany związane ze wzrostem jego efektywności. Przede wszystkim są one wynikiem konsolidacji gospodarstw rolnych – wzrostu ilości gospodarstw wysokotowarowych, mechanizacji i specjalizacji produkcji rolnej oraz wspomnianego odpływu zasobów pracy – głównie z niewielkich gospodarstw socjalnych. Zewnętrznymi czynnikami wpływającymi na wzrost efektywności sektora produkcji rolnej są intensywny rozwój przemysłu przetwórstwa mleka w regionie oraz interwencje (dopłaty, programy rozwoju obszarów wiejskich) związane z polityką rolną Unii Europejskiej. Pomimo tych zmian, sektor rolny posiada jeszcze rezerwy efektywności wynikające z przerostu zatrudnienia w stosunku do wielkości łącznej produkcji rolnej. Po te rezerwy region powinien sięgnąć rozwijając przemysł i usługi.

Na wydajność gospodarki poza jej zasadniczą strukturą wpływa także efektywność poszczególnych sektorów. Według kryterium wartości dodanej brutto na 1 pracownika, produktywność sektora przemysłu wyniosła w 2009 r. 85,3% średniej krajowej (11 miejsce w kraju). W przypadku sektora handlu i usług ten sam wskaźnik wyniósł 89,7 % średniej krajowej (11 miejsce). Oczywiście mniejsza wydajność sektorów przemysłu i usług także przyczynia się do mniejszego tempa wzrostu gospodarczego regionu.

Tabela 2 Produktywność sektorów gospodarki w 2009 r. (wartość dodana brutto na 1 pracującego w tys. zł)

	ogółem	rolnictwo	przemysł i bud.	handel i usługi
Polska	84,9	18,3	102,3	101,4
woj. podlaskie	66,6	21,4	91,0	91,0

źródło: GUS

Trzeba zaznaczyć, że obecna struktura gospodarki województwa i jej efektywność jest wynikiem realnych mechanizmów rynkowych oraz wpływu szeregu czynników historycznych, przestrzennych, demograficznych itd. Województwo podlaskie jest regionem peryferyjnym, słabo skomunikowanym z centrum kraju oraz innymi regionami. Cechuje się małą gęstością zaludnienia (dwukrotnie mniejszą niż średnia krajowa) oraz względnie małą ilością przedsiębiorstw.

1.2.2. Przedsiębiorczość

Porównując liczbę podmiotów gospodarki narodowej do liczby mieszkańców, województwo podlaskie plasuje się na 14 miejscu w kraju. W 2011 r. w systemie REGON zarejestrowanych było 77,3 podmiotów gospodarki narodowej w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. Przy czym średnio w kraju wskaźnik ten wyniósł 101,3³. Nawet w największym ośrodku gospodarczym województwa (Białystok) zarejestrowanych jest wyraźnie mniej (ok. 25% mniej) podmiotów niż w innych miastach Polski⁴. W przypadku aktywnych przedsiębiorstw⁵ proporcje te są podobne. W 2010 r. w województwie podlaskim funkcjonowało 35,1⁶ firm na 1000 mieszkańców, gdy średnio w kraju było ich 45,2. Przedsiębiorczość jest siłą napędową gospodarki. Przedsiębiorczość to przede wszystkim motywacja i zdolność mieszkańców regionu do prowadzenia działalności gospodarczej. Mniejsza liczba firm to mniejszy potencjał gospodarczy regionu (mniejszy kapitał, mniejsza sprzedaż, mniejsza liczba miejsc pracy itd.).

1.2.3. Konkurencyjność

Peryferyjne położenie, słaba dostępność transportowa, względnie płytki rynek wewnętrznych, mało produktywna struktura gospodarki oraz względnie niska przedsiębiorczość, wszystko to wpływa także na słabą konkurencyjność podlaskiej gospodarki oraz na niską atrakcyjność inwestycyjną województwa.

Podstawową miarą konkurencyjności przedsiębiorstwa jest udział w rynku. Wielkość przychodów podlaskich przedsiębiorstw w 2010 r. wyniosła 57,7 mld zł⁷. W przeliczeniu na 1 przedsiębiorstwo wartość ta stanowiła 72,4% średniej krajowej. W województwie podlaskim jest względnie mniej przedsiębiorstw (w stosunku do liczby mieszkańców) niż średnio w kraju i dodatkowo przeciętne podlaskie przedsiębiorstwo sprzedaje o ponad 25 % mniej wyrobów i usług.

³ Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa podlaskiego 2011, Urząd Statystyczny w Białymstoku, Białystok 2012

⁴ Miasta w liczbach, GUS, Warszawa 2011

⁵ Bez uwzględnienia podmiotów z PKD 2007 sekcji A (Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo), K (Działalność finansowa i ubezpieczeniowa) oraz O (Administracja publiczna i obrona narodowa, obowiązkowe zabezpieczenie społeczne)

⁶ Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2010 roku, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2011

⁷ Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2010 roku, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2011

Podlaska gospodarka charakteryzuje się też bardzo niską wartością eksportu w przeliczeniu na 1 mieszkańca. Np. w 2008 r. wyniosła ona 862 EUR i plasowała region na 15 miejscu wśród 16 województw. Dodatkowo trzeba podkreślić ogromną dysproporcję wartości tego wskaźnika w stosunku do najlepiej rozwiniętych polskich regionów. Wartość eksportu w przeliczeniu na 1 mieszkańca w woj. dolnośląskim w 2008 r. wyniosła 4428 EUR (ponad 5 razy więcej)⁸. Brak aktywności podlaskich przedsiębiorców na rynkach zewnętrznych, trzeba upatrywać w niskiej konkurencyjności wyrobów i usług oferowanych przez podlaskie firmy oraz niestety w niedostatecznej motywacji i umiejętności zarządczych podlaskich menadżerów (kompetencje kadry zarządzającej).

O niskiej konkurencyjności regionu świadczy także niewielkie zainteresowanie regionem przez inwestorów zewnętrznych. W latach 2007-2010 wartość inwestycji zagranicznych w województwie wyniosła 424 mln EUR (14 miejsce w kraju)⁹. Niska atrakcyjność inwestycyjna ma także potwierdzenie w ocenie Instytutu Badań nad Gospodarką Rynkową, według którego pod tym względem, województwo podlaskie jest najmniej atrakcyjnym regionem w kraju (16 miejsce)¹⁰. Warto wymienić czynniki które zdecydowały o tak niskiej ocenie. Są to: dostępność transportowa, zasoby i koszty pracy, rynek zbytu (wielkość rynku wewnętrznego), infrastruktura gospodarcza, infrastruktura społeczna oraz aktywność wobec inwestorów.

Niska atrakcyjność inwestycyjna regionu nie odnosi się tylko do inwestorów zewnętrznych. Niekorzystne czynniki utrudniają także rozwój rodzimych firm. Łączna wartość nakładów inwestycyjnych przedsiębiorstw¹¹ w przeliczeniu na 1 mieszkańca w ostatnich latach oscyluje w okolicach 50% średniej krajowej. W 2010 roku wyniosła 49,3 %¹² średniej krajowej. Nakłady inwestycyjne są silnie związane ze strukturą gospodarki. Stąd biorąc pod uwagę długofalowy potencjał rozwojowy związany z inwestycjami, sektory przemysłu i usług województwa podlaskiego na tle gospodarki kraju wyglądają wyjątkowo niekorzystnie. Na przykład wartość nakładów inwestycyjnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca w przedsiębiorstwach przemysłowych w 2010 r. wyniosła zaledwie 47,7% średniej krajowej.

Niewielka interakcja regionu z rynkami zewnętrznymi jest prawdopodobną przyczyną ograniczonej motywacji podlaskich przedsiębiorstw do tworzenia nowych i rozwijania posiadanych przewag konkurencyjnych. Z pewnością nie bez znaczenia jest tu niewielka skłonność do ponoszenia ryzyka oraz wybór strategii przetrwania niż rozwoju. Wyraźnie widać to w obszarze prowadzonej przez firmy działalności innowacyjnej. Pomimo, że udział przedsiębiorstw, które na przestrzeni ostatnich lat poniosły nakłady na działalność innowacyjną w ogólnej liczbie przedsiębiorstw jest zbliżony do średniej krajowej, to już wartość nakładów przypadających na jedno przedsiębiorstwo jest istotnie mniejsza. W 2009 r. nakłady na działalność innowacyjną w przeliczeniu na 1 podlaskie przedsiębiorstwo przemysłowe prowadzące taką działalność wyniosły 2968,9 tys. zł¹³ (13 miejsce w kraju) i stanowiły 55,6% średniej krajowej. W przypadku przedsiębiorstw usługowych nakłady te wyniosły 296,5 tys. zł (14 miejsce w kraju) i stanowiły 8,2% średniej krajowej. Jeszcze mniej korzystnie wygląda sytuacja kiedy porównamy udział wydatków na działalność B+R w strukturze wydatków na działalność innowacyjną. W 2009 r. podlaskie przedsiębiorstwa przemysłowe na badania i rozwój wydały 4,6% środków przeznaczanych na działalność innowacyjną, kiedy przeciętne przedsiębiorstwo przemysłowe w kraju wydało 9,9% tych środków. Podlaskie przedsiębiorstwa usługowe z kolei na działalność B+R wydały 1,0% środków przeznaczanych na innowacje (łącznie ok.

⁸ Prof. J. Grabowiecki (red.), *Wymiana handlowa województwa podlaskiego po akcesji do Unii Europejskiej*, Białostocka Fundacja Kształcenia Kadr, Białystok 2012

⁹ *Szacunek PKB per capita i bezpośrednich inwestycji zagranicznych w województwach oraz wskaźniki wyprzedzające koniunkturę*, BIEC Biuro inwestycji i cykli ekonomicznych, Warszawa 2011

¹⁰ M. Nowicki (red), *Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski*, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2010

¹¹ Bez uwzględnienia podmiotów z PKD 2007 sekcji A (Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo), K (Działalność finansowa i ubezpieczeniowa) oraz O (Administracja publiczna i obrona narodowa, obowiązkowe zabezpieczenie społeczne)

¹² *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2010 roku*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2011

¹³ *Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2006-2009*, GUS, Warszawa 2010

100 tys. zł - co świadczy o praktycznym braku prowadzenia takiej działalności), przy średniej krajowej wynoszącej 9,1%.

Podlaskie firmy wydają natomiast więcej niż przeciętnie na zakup nowoczesnych maszyn i urządzeń, a tym samym wybierają najprostszą i najbezpieczniejszą formę wprowadzenia innowacji do swojej działalności. Niestety w większości przypadków jest to innowacja dla firmy, natomiast nie jest już innowacją dla rynku. Stąd jako czynnik budowania rynkowej przewagi konkurencyjnej ma ograniczone znaczenie.

Analizując uwarunkowania prowadzenia działalności gospodarczej trzeba wspomnieć o słabych powiązaniach i nieefektywnej współpracy szkolnictwa oraz środowisk naukowych ze sferą gospodarczą. Jest to teza stawiana przez samych przedsiębiorców. W szczególności dotyczy ona niskiej oceny przygotowania zawodowego absolwentów szkół, niedostosowanych do realiów gospodarczych programów nauczania, niedostateczną ilość zajęć praktycznych oraz brak uwzględnienia potrzeb gospodarki regionu w tworzeniu kierunków kształcenia oraz prowadzenia badań naukowych (np. przemysł rolno-spożywczy). Odrębną kwestią jest zgłaszanie barier w podjęciu współpracy dotyczącej działalności badawczej i rozwojowej. Najbardziej aktywne w tej dziedzinie podlaskie firmy podejmują współpracę z ośrodkami naukowymi i akademickimi spoza regionu.

W województwie podlaskim w 2009 r. nakłady na działalność B+R w stosunku do PKB wyniosły 0,21 % (15 miejsc e w kraju)¹⁴. Natomiast w strukturze wydatków bieżących na działania B+R województwo podlaskie miało największy udział badań podstawowych, kosztem badań rozwojowych i stosowanych. Wskazuje to na mniejsze niż w innych rejonach kraju związki prac B+R z praktyką i otoczeniem gospodarczym.

Niestety, niekorzystny obraz podlaskiej gospodarki powinien być także przyczyną refleksji dla całej sfery otoczenia biznesu. Wydaje się, że pod względem nasycenia różnymi instytucjami, instrumentami wsparcia, infrastrukturą itd. województwo nie odbiega od innych regionów w kraju. Stąd należałoby dokonać audytu realnego wpływu różnych form i narzędzi oddziaływania na wyniki podlaskiej gospodarki.

1.2.4. Pozytywne wyróżniki

Przetwórstwo mleka

Na tle przedstawionego, surowego obrazu gospodarki regionu występują pozytywne wyróżniki. Pierwszym jest podlaski przemysł rolno-spożywczy związany przede wszystkim z przetwórstwem mleka.

Dwóch największych podlaskich producentów z tej branży należy do grupy 100 największych polskich przedsiębiorstw. Według danych za 2011 r., SM Mlekoop zajmuje 89, Grupa Mlekovita - 91 miejsce, a trzeci podlaski producent OSM w Piątnicy, pod względem wielkości sprzedaży jest 301. Łączne przychody ze sprzedaży przedsiębiorstw: SM Mlekoop, Grupy Mlekovita oraz OSM w Piątnicy w 2011 r. wyniosły ponad 6,5 mld zł¹⁵ przy ogólnej produkcji sprzedanej podlaskiego przemysłu w 2011 r. wynoszącej ok. 18 mld zł¹⁶. Te wielkości pokazują jak ogromny wpływ na podlaską gospodarkę ma branża przetwórstwa mleka.

Podlaska branża mleczarska to lider krajowy z ponad trzydziestoprocentowym^{17 18} udziałem w krajowym rynku produkcji masła, mleka, śmietany. Branża posiada wiele najbardziej rozpoznawanych

¹⁴ *Strategia Rozwoju Kraju. Podstawowe wskaźniki realizacji r.*, GUS, www.stat.gov.pl

¹⁵ Ranking największych polskich przedsiębiorstw, Polityka, <http://www.lista500.polityka.pl/>

¹⁶ *Biuletyn statystyczny województwa podlaskiego. I kwartał 2012*, Urząd Statystyczny w Białymstoku, Białystok 2012

¹⁷ *Biuletyn statystyczny województwa podlaskiego. I kwartał 2012*, Urząd Statystyczny w Białymstoku, Białystok 2012

w kraju marek, np. mlekovita, łaciate, milko, wypasione, serek wiejski itd. Podlascy producenci są także liczącym się eksporterem branży spożywczej.

Za całą pewnością rozwój branży ma dodatkowo znaczący wpływ na funkcjonowanie innych sektorów podlaskiej gospodarki, takich jak handel, transport, zaopatrzenie rolnictwa itp. Ale przede wszystkim rozwój branży przyczynił się do restrukturyzacji i ukształtowania podlaskiego sektora produkcji rolnej, w którym dominuje produkcja mleka. Sektor rolny województwa podlaskiego wytwarza ok. 20 % krajowej produkcji mleka krowiego. Trzeba zauważyć, że produktywność podlaskiego rolnictwa na tle kraju kształtuje się powyżej przeciętnej i na przestrzeni ostatnich lat stale wzrasta. Mierzona wartością dodaną brutto na jednego pracującego w 2009 r. wyniosła 116,9% średniej krajowej (8 miejsce w kraju). Z województw Polski Wschodniej tylko woj. warmińsko-mazurskie ma wyższą produktywność rolnictwa. Pozostałe województwa Polski Wschodniej posiadają produktywność sektora 2-3 razy niższą niż województwo podlaskie.

Niestety nawet pomimo tego podlaski sektor rolny nie jest w stanie zaspokoić potrzeb surowcowych największych podlaskich producentów wyrobów mlecznych, które po konsolidacji w regionie przejmują i rozbudowują kolejne zakłady w całej Polsce.

Z punktu widzenia strategicznego, uwarunkowania europejskie i krajowe produkcji rolnej, powinny być monitorowane, jako szczególnie wrażliwe dla kondycji całej podlaskiej gospodarki. W najbliższych latach spodziewane jest zniesienie tzw. „kwot mlecznych” jako regulatora rynku produkcji mleka. Aktualnie „kwoty mleczne” powstrzymują dalszy wzrost produkcji mleka w województwie, pomimo zapotrzebowania na surowiec ze strony zakładów przetwórczych. Stąd zapowiadane uwolnienie rynku powinno spowodować wzrost produktywności sektora. Niestety, jednocześnie powstanie zagrożenie, na który wskazują producenci mleka, związane z ryzykiem wahań cen skupu.

Do wzrostu produktywności sektora powinien także przyczynić się dalszy odpływ zasobów pracy z niewielkich gospodarstw niskotowarowych. Trzeba wspomnieć, że polski sektor rolny objęty jest specjalną, odrębną centralną polityką/interwencją krajową oraz unijną.

Załączki ośrodków wzrostu

Badania przeprowadzone w ramach realizacji projektu „Regionalna Strategia Innowacji – budowa systemu wdrażania” wskazały najbardziej innowacyjne branże sektora przemysłu i usług w regionie. Są to: produkcja instrumentów medycznych i precyzyjnych, włókiennictwo, działalność wydawnicza i poligraficzna, przemysł spożywczy i tytoniowy, przemysł maszynowy, działalność związana z oprogramowaniem, informatyką i informacją¹⁹. Wyniki badań mają swoje potwierdzenie w aktywności, rozwoju i osiągnięciach grupy konkretnych przedsiębiorstw z tych branż. Po pierwsze wiele z nich jest laureatami ogólnopolskich konkursów branżowych oraz dotyczących działalności innowacyjnej. Po drugie są one najbardziej aktywnymi beneficjentami Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka, w ramach którego realizują projekty rozwojowe i badawcze. Po trzecie w swoich segmentach rynku są w stanie sprostać konkurencji krajowej. W tej grupie na szczególną uwagę zasługują przedsiębiorstwa produkujące maszyny i urządzenia rolnicze z istotnym udziałem w produkcji krajowej.

Pozostałe firmy, pomimo, że dziś ich znaczenie dla gospodarki regionu, ze względu na skalę oddziaływania jest ograniczone, w przyszłości mogą być modelowym przykładem rozwoju w oparciu o specjalizację i nisze rynkowe oraz wykorzystanie innowacji w budowaniu przewag konkurencyjnych.

1.2.5. Syntetyczna analiza SWOT regionu z punktu widzenia gospodarki

¹⁸ *Produkcja wyrobów przemysłowych w 2011 r.*, GUS, Departament produkcji, Warszawa 2012

¹⁹ *Podlaska Strategia Innowacji*, Białystok 2012

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
wysoki udział w rynku krajowym i wysoka konkurencyjność branży przetwórstwa mleka czyste, różnorodne oraz mało zmienione działalnością człowieka środowisko przyrodnicze załączki ośrodków wzrostu - grupy przedsiębiorstw, cechujących się wysoką konkurencyjnością i innowacyjnością np. w branżach: produkcja instrumentów medycznych, włókiennictwo (w tym bieliźniarstwo), przemysł maszynowy, poligrafia, produkcja oprogramowania	nisko produktywna struktura gospodarki regionu słaba konkurencyjność gospodarki regionu (niski eksport, niska innowacyjność, niska atrakcyjność inwestycyjna) niski poziom przedsiębiorczości w regionie słabe powiązania i nieefektywna współpraca szkolnictwa oraz środowisk naukowych ze sferą gospodarczą
SZANSE	ZAGROŻENIA
rozwój rynków elektronicznych oraz wykorzystanie ICT w działalności przedsiębiorstw wzrost znaczenia środowiska przyrodniczego jako czynnika decydującego o jakości życia i pracy – także w odniesieniu do decyzji inwestorów zewnętrznych wykorzystanie potencjału zewnętrznych rynków zbytu (aglomeracja warszawska, UE, rynki wschodnie itd.)	niekorzystne priorytety w polityce spójności oraz polityce rolnej UE i Polski (w tym ograniczenie wartości środków pomocowych kierowanych do regionu) niekorzystne trendy demograficzne (w tym odpływ przedsiębiorczych ludzi z regionu) rosnąca konkurencja ze strony globalnego rynku (w tym ze strony rynków wschodzących – konkurowanie ceną)

1.3. Podsumowanie

Gospodarka województwa podlaskiego jest jedną z najślabszych wśród gospodarek polskich regionów. Jej udział w tworzeniu polskiego PKB jest znacznie niższy niż analogiczny udział powierzchni oraz liczby ludności.

Na terenie województwa podlaskiego zajmującego 6,5% obszaru Polski, mieszka tylko 3,1% mieszkańców kraju. Niska gęstość zaludnienia, wynosząca około połowy średniej krajowej jest pewnym wyznacznikiem płytkiego rynku wewnętrznego. Dodatkowo niekorzystne uwarunkowania gospodarcze wzmagane są przez peryferyjne położenie województwa oraz słabe skomunikowanie z innymi regionami. W województwie podlaskim funkcjonuje znacznie mniej przedsiębiorstw w stosunku do liczby mieszkańców niż w bardziej rozwiniętych regionach kraju. Jest ich o ponad 20% mniej w stosunku do liczby mieszkańców niż przeciętnie w kraju. Obrazuje to niski poziom przedsiębiorczości regionu oraz niski potencjał gospodarczy. Struktura gospodarki regionu jest mniej produktywna niż struktura gospodarki kraju. Powodem jest przerost zatrudnienia w rolnictwie, kosztem bardziej wydajnych sektorów przemysłu i usług. Mniejszy udział zatrudnienia w przemyśle i usługach jest wynikiem słabości tych sektorów. Sektor przemysłu wytwarza zaledwie 1,8 % krajowej wartości dodanej brutto, sektor usług ok. 2,2 %. Przeciętne podlaskie przedsiębiorstwo z tych sektorów sprzedaje o ponad 25% mniej produktów i usług niż przeciętne przedsiębiorstwo w kraju.

Najsilniejszą gałęzią gospodarki regionu jest przemysłowe przetwórstwo mleka. Podlascy producenci są liderami krajowymi z największym udziałem w rynku. Liczą się także na rynku europejskim. Branża przetwórstwa mleka ma bardzo duży wpływ na restrukturyzację i rozwój sektora rolnego w regionie. Wpływa również na rozwój innych sektorów przemysłu oraz na sektory handlu i usług, np. w obszarze zaopatrzenia rolnictwa, handlu, transportu itd. Można powiedzieć, że dla regionu jest branżą strategiczną.

Biorąc pod uwagę łączne wyniki gospodarcze województwa, silna pozycja i wysoka produktywność branży przetwórstwa mleka pokazuje jednocześnie słabość pozostałych działów podlaskiej

gospodarki. Nie znaczy to, że w województwie nie ma przedsiębiorstw skutecznie konkurujących na rynku krajowym, a niekiedy także europejskim. Jednak grupa ta jest niewielka i nie może zmienić niekorzystnego obrazu regionu na tle gospodarki kraju.

Powodem słabości podlaskiego przemysłu i usług jest niska jakość oferty wyrobów i usług oraz niska skuteczność działania regionalnych firm. Podlascy przedsiębiorcy konkurują przede wszystkim ceną, mniej uwagi poświęcając jakości i innowacyjności. Dodatkowo w tych obszarach nie mogą liczyć na wsparcie regionalnych środowisk akademickich i naukowych, gdyż powiązania tych środowisk z biznesem są słabe.

2. Potencjały i wyzwania rozwojowe

2.1. Czynniki rozwojowe

Patrząc z poziomu strategicznego na gospodarkę regionu można zauważyć wyraźnie rysujące się **trzy czynniki rozwojowe**. Pierwszym jest **wydajna gospodarka**, drugim **aktywności podlaskich firm na rynkach zewnętrznych**, trzecim **przedsiębiorczość**. Produktywna struktura gospodarki to jej potencjał i siła, aktywność na rynkach zewnętrznych to przestrzeń do rozwoju, przedsiębiorczość to motywacja i zdolność do rozwoju.

2.2. Przedsiębiorczość

Przedsiębiorczość to specyficzna zdolność społeczeństwa do wykorzystania swojego potencjału. Bez przedsiębiorczości rozwój nie jest możliwy. Przedsiębiorczość to kreowanie postaw społecznych: to „wzięcie spraw we własne ręce”, to „zaradność”, to „odwaga”, to „motywacja” do wyznaczania i „skuteczność” osiągnięcia celów. Przedsiębiorczość w tym znaczeniu nie odnosi się tylko do przedsiębiorców, ale do całej społeczności.

Zwieńczeniem postaw przedsiębiorczych są nowe przedsięwzięcia gospodarcze: nowe przedsiębiorstwa, nowe inwestycje oraz inne procesy służące rozwojowi gospodarczemu. W województwie podlaskim wyraźnie mniej ludzi niż w bardziej rozwiniętych regionach decyduje się na prowadzenie działalności gospodarczej. A mniej firm to mniejszy potencjał rozwoju gospodarczego – mniejsze szanse w konkurowaniu z innymi regionami.

Przedsiębiorczość to duża liczba firm, ale także aktywność i skuteczność tych firm. Przedsiębiorczość to także kompetencje zarządcze podlaskich menadżerów. Inwestycja w przedsiębiorczość powinna stanowić tło dla innych działań strategicznych.

2.3. Wydajność gospodarki

Wydajność głównych sektorów podlaskiej gospodarki, rozumiana jako wartość wytworzonych produktów w przeliczeniu na jednego pracownika (na zasób ludzki), nie jest jednolita. Wydajność sektora rolnego jest wyraźnie niższa niż wydajność przemysłu i usług. Powodem, jest niewspółmiernie duża ilość zasobów (ludzkich) ulokowana w tym sektorze. Oczywiście w sektorze rolnym funkcjonują „gospodarstwa wysokotowarowe”, których wydajność jest zbliżona do wydajności przedsiębiorstw ulokowanych w innych sektorach gospodarki, ale łączny wynik sektora zaniża duża ilość gospodarstw, które produkują bardzo mało.

Wraz z rozwojem gospodarki wzrasta wydajność jej poszczególnych sektorów. Wszyscy uczestnicy rynku dążą do tego żeby maksymalizować efektywność swojej działalności. Rozwój poszczególnych sektorów, branż i przedsiębiorstw powoduje przepływ zasobów, które lokowane są tam gdzie przynoszą największe efekty. W przypadku podlaskiej gospodarki proces przepływu zasobów pracy z rolnictwa do bardziej wydajnych sektorów cały czas trwa. Tempo tego procesu ograniczają jedynie możliwości rozwojowe sektorów przemysłu i usług, a tym samym zapotrzebowanie na dodatkowe zasoby.

Zmiana struktury podlaskiej gospodarki w kierunku struktury bardziej efektywnej, powinna więc odbywać się poprzez rozwój sektorów przemysłu i usług. A w ramach tych sektorów poprzez rozwój działalności najbardziej produktywnych oraz wykazujących największy potencjał rynkowy. Ten rozwój

wytworzy popyt na dodatkowe zasoby. Tylko w ten sposób można zagospodarować rezerwy pracy zamrożone na podlaskiej wsi. Trzeba jeszcze raz podkreślić, że jest to naturalny proces, który trwa i który jest stymulowany przez mechanizmy rynkowe. Interwencja strategiczna powinna go jednak przyspieszyć - interwencja powinna działać jak katalizator rozwoju.

Oprócz zasadniczej struktury gospodarki na jej wydajność wpływa efektywność działalności poszczególnych przedsiębiorstw. Efektywnością może być zarówno maksymalizacja wyników działalności (sprzedaży, zysków) z użyciem posiadanych zasobów, jak też ograniczenie zużycia zasobów (kosztów) przy utrzymaniu tych samych wyników działalności. Przedsiębiorstwa powinny koncentrować swoje wysiłki na takich właśnie działaniach. Im więcej pojedynczych przedsiębiorstw zwiększy swoją efektywność, tym bardziej zwiększy się efektywność gospodarki regionu.

W dążeniach do zwiększania efektywności przedsiębiorstwa napotkają na wewnętrzne i zewnętrzne ograniczenia. Do wewnętrznych należą: umiejętności zarządcze, optymalna struktura majątku przedsiębiorstwa, użyte technologie, know-how itd. Do zewnętrznych z kolei dostęp do surowców i innych zasobów, ale przede wszystkim konkurencja, która nie pozwala w prosty i nieograniczony sposób zwiększać wartość sprzedaży. Te wszystkie czynniki powinny być uwzględnione w myśleniu strategicznym.

2.4. Aktywność podlaskich firm na rynkach zewnętrznych

Uwzględniając ograniczoną chłonność rynku wewnętrznego regionu, przedsiębiorstwa żeby się rozwijać muszą zwiększyć swoją aktywność na rynku pozaregionalnym. Wchodzenie na nowe rynki jest naturalną konsekwencją zwiększania skali działalności przedsiębiorstw.

Oczywiście warunkiem koniecznym do takiego działania jest odpowiedni poziom konkurencyjności oferty wyrobów i usług. Można jednak założyć, że przynajmniej część podlaskich firm znalazłoby już dziś zbyt na niektórych rynkach zewnętrznych, a jedynymi ograniczeniami są motywacja i zdolność do przeprowadzenia takiego procesu. Inne przedsiębiorstwa w pierwszej kolejności muszą zwiększyć swoją konkurencyjność, przynajmniej w odniesieniu do rynków, na których potencjalnie mogłyby ulokować swoją ofertę.

Planując rozwój, do którego warunkiem koniecznym jest zwiększenie sprzedaży, trzeba pomyśleć o realnych możliwościach rynku do jej zaabsorbowania. W sytuacji kiedy rynek wewnętrzny jest ograniczony trzeba przygotować grunt do wejścia na nowe rynki.

Zwiększenie aktywności podlaskich przedsiębiorstw na rynkach zewnętrznych niesie za sobą dodatkowe korzyści. Są nimi np. pobudzenie popytu wewnętrznego, a tym samym stymulowanie rozwoju innych regionalnych przedsiębiorstw, zwiększanie motywacji firm działających poza regionem do podnoszenia konkurencyjności (oddziaływanie nowej konkurencji i nowych odbiorców) oraz nabywanie doświadczenia i umiejętności w prowadzeniu biznesu.

2.5. Myślenie strategiczne i skala wyzwań

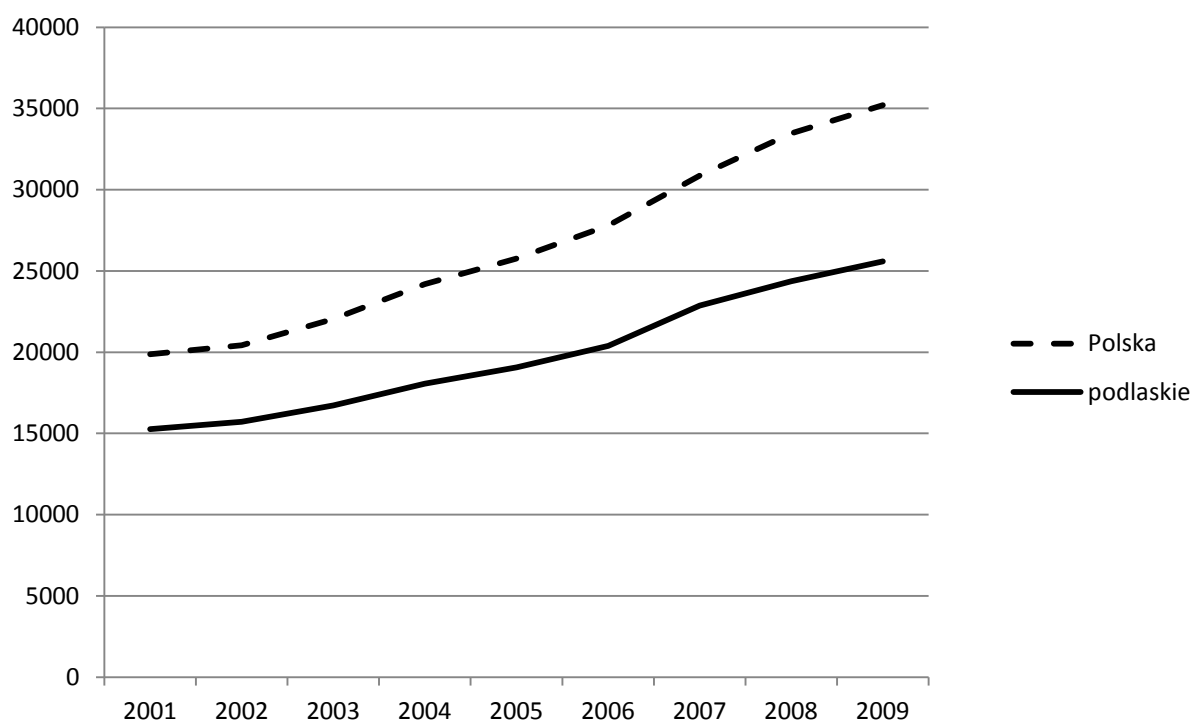
Podstawową miarą poziomu rozwoju gospodarczego regionu jest wielkość PKB na 1 mieszkańca. PKB regionu zależy wprost od produktywności gospodarki²⁰. Produktywność to wartość dodana brutto, która jest definiowana jako produkcja globalna (wartość wytworzonych produktów i usług) pomniejszona o zużycie pośrednie (koszty surowców, materiałów, energii, usług itd.). W zużyciu

²⁰ Produkt krajowy brutto (PKB) przedstawia końcowy rezultat działalności wszystkich podmiotów gospodarki narodowej. Produkt krajowy brutto równa się sumie wartości dodanej brutto wytworzonej przez wszystkie krajowe jednostki instytucjonalne powiększonej o podatki od produktów i pomniejszonej o dotacje do produktów. Zgodnie z zaleceniami Urzędu Statystycznego Wspólnot Europejskich EUROSTAT, w obliczeniach rachunków regionalnych przyjęto zasadę regionalizacji PKB proporcjonalnie do wartości dodanej brutto wytwarzanej w województwach i podregionach.

pośrednim nie są ujmowane koszty pracy. Stosując pewne uproszczenie można powiedzieć, że wartość dodana brutto to zysk wygenerowany przez regionalną gospodarkę oraz wynagrodzenia wypłacone mieszkańcom regionu. To wartość, która zostaje w regionie - to wzrost dobrobytu regionu.

W województwie podlaskim wskaźnik PKB na 1 mieszkańca wynosi 73,7 % średniej krajowej (2009 r.). Bardziej niepokojąca jest jednak tendencja zwiększająca dysproporcje rozwojowe woj. podlaskiego i najsilniejszych regionów kraju.

Rysunek 3 Wartość PKB na mieszkańca w latach 2001-2009 (zł)

źródło: GUS

Zmniejszenie dystansu rozwojowego województwa w stosunku do silniejszych regionów kraju w perspektywie dekady może okazać się nie wykonalne, gdyż bezwładność systemu gospodarczego jest ogromna i interwencja może okazać się nie wystarczająca – nie będzie w stanie przeciwstawić się niekorzystnym uwarunkowaniom wewnętrznym i zewnętrznym. Planem realnym powinno więc być zahamowanie zwiększania się dysproporcji rozwojowych województwa w stosunku innych regionów kraju, tj. utrzymywanie krajowej dynamiki wzrostu gospodarczego.

Żeby to zrobić trzeba zwiększyć obecną produktywność gospodarki regionu o wielkość, która powoduje stopniowe zmniejszanie udziału podlaskiej gospodarki w gospodarce kraju. W 2001 roku udział Wartości Dodanej Brutto (WDB) woj. podlaskiego w WDB Polski wynosił 2,43%, w 2009 roku już tylko 2,30%. Żeby utrzymać wskaźnik rozwoju mierzony udziałem WDB w gospodarce kraju z roku 2001, w 2009 roku podlaska gospodarka powinna wygenerować dodatkowo 1,5 mld zł WDB oprócz faktycznie wygenerowanych 27,5 mld zł.

Przy założeniu podobnych trendów rozwojowych, żeby utrzymać poziom rozwoju województwa względem reszty kraju z roku 2009, w 2017 roku podlaska gospodarka powinna wygenerować ekstra 1,5 mld zł wartości dodanej brutto, a w 2020 roku ok. 2 mld zł. Są to oczywiście kalkulacje szacunkowe, które mają pokazać rząd wielkości „luki rozwojowej” regionu.

Żeby wytworzyć wartość dodaną brutto, trzeba najpierw wytworzyć produkty i usługi. To właśnie czyni gospodarka. Przenosząc pojęcia makroekonomiczne na poziom podmiotów gospodarczych można wskazać dwa elementy wpływające na łączny „zysk gospodarki”. Są to wielkość sprzedaży produktów i usług oraz wielkość kosztów. Im większa będzie sprzedaż oraz mniejsze będą koszty, tym większy będzie „zysk”, a tym samym wartość dodana brutto.

Przy założeniu bieżących relacji pomiędzy wartością dodaną brutto a produkcją globalną, żeby wygenerować 2 mld WDB trzeba wytworzyć wyroby i usługi o wartości ok. 4,4 mld zł. Wartość ta może być nieco niższa przy jednoczesnym zmniejszeniu zużycia pośredniego – materiałów surowców, energii, usług itd. To znowu są uproszczone szacunki mające na celu pokazanie skali „luki rozwojowej” w wymiarze wielkości dodatkowej produkcji i sprzedaży.

Korzystnym zjawiskiem jest fakt, że każda dodatkowa wartość wygenerowana przez gospodarkę napędza popyt wewnętrzny, a tym samym stymuluje rozwój pozostałych uczestników rynku regionalnego.

Abstrahując od podanych wcześniej wartości liczbowych, kierunek w którym należy podążać to wzrost sprzedaży i zysku generowanego przez gospodarkę. Wielkość sprzedaży – udział w rynku - jest pochodną konkurencyjności, wielkość kosztów - pochodną efektywności działania. Stąd można wskazać dwa zasadnicze strategiczne kierunki oddziaływania: zwiększanie konkurencyjności i efektywności podlaskich przedsiębiorstw.

2.6. Regionalne przewagi strategiczne

Przy założeniu, że pozytywny wyróżnik regionu ma mieć istotne znaczenie oraz charakter ponadregionalny, można wskazać dwa takie wyróżniki województwa podlaskiego. Są to wizerunek „zielonego regionu” oraz silna, konkurencyjna branża przetwórstwa mleka. Obydwa powinny zostać uwzględnione w planowaniu strategicznym.

Niewątpliwie pewną szansą dla regionu może być wzrost znaczenia środowiska przyrodniczego jako czynnika decydującego o jakości życia i pracy. Wraz z popularyzacją idei CSR można także zakładać, że inwestorzy zewnętrzni coraz częściej będą brali pod uwagę lokalizację swoich inwestycji na obszarach o wysokich walorach przyrodniczych. Po pierwsze dla zapewnienia lepszej jakości życia pracowników, a po drugie w celu kształtowania swojego wizerunku. Szczególnie dotyczy to takich profili działalności, gdzie płytki rynek wewnętrzny i dostępność transportowa ma mniejsze znaczenie. Założenie to może stanowić jeden z modeli prowadzenia polityki w stosunku do potencjalnych inwestorów zewnętrznych. Innym przykładem wykorzystania pozytywnego „zielonego” wizerunku regionu powinno być wsparcie w sprzedaży regionalnych produktów i usług.

Z kolei branża przetwórstwa mleka jest regionalną branżą strategiczną. Jest to zdecydowanie największa siła rozwojowa, z największym udziałem w produkcji sprzedanej oraz generująca największy udział w dynamice wzrostu gospodarczego. Przez to dająca dużą szansę rozwoju regionu, ale także ryzyko negatywnych skutków gospodarczych, w przypadku pojawienia się niekorzystnych czynników: kryzys w branży, niekorzystne zmiany w polityce rolnej itd. Trzeba pamiętać, że większość podlaskiego rolnictwa i znaczna liczba regionalnych przedsiębiorstw swoją działalność opiera właśnie o relacje z tą branżą. Z tego względu najwięksi producenci z tej branży powinni znaleźć się w kręgu szczególnego zainteresowania władz regionu. Trzeba rozpoznać uwarunkowania działalności i potrzeby branży oraz uwzględnić je w kształtowaniu polityki gospodarczej regionu. Przykładowe działania to: zaangażowanie władz samorządowych oraz regionalnych polityków w lobbing na rzecz

rozwoju branży, realizowanie wspólnych projektów promocji gospodarczej, wspieranie projektów strategicznych z punktu widzenia regionalnych producentów, realizowanie wspólnych projektów dotyczących bezpośredniego otoczenia zakładów produkcyjnych oraz lokalnej społeczności np. w formule partnerstwa publiczno-prywatnego, utworzenie regionalnych specjalizacji naukowych, w celu rozwoju branży i jej otoczenia itp.

Ale działania strategiczne, oprócz przewag, powinny także uwzględnić zidentyfikowane potencjały rozwojowe, które albo nie mają takiego znaczenia dla regionu jak wskazana branża mleczna albo wynikają z barier – rezerw rozwojowych.

W pierwszym przypadku są to grupy przedsiębiorstw z różnych branż, które posiadają wspólną cechę: są konkurencyjne co najmniej w skali kraju. Są to przedsiębiorstwa innowacyjne, o wysokiej jakości zarządzania. Wsparcie rozwoju takich przedsiębiorstw jest mniej ryzykowne i bardziej efektywne. W najmniejszym stopniu zaburza też konkurencję regionalną. W województwie zostały one zidentyfikowane w następujących branżach: produkcja instrumentów medycznych i precyzyjnych, włókiennictwo, działalność poligraficzna, przemysł spożywczy, przemysł maszynowy, działalność związana z oprogramowaniem, informatyką i informacją. Trzeba zaznaczyć, że wskazywanie konkretnych branż ma tu drugorzędne znaczenie, gdyż to same formy (np. wsparcie B+R) i warunki wsparcia powinny działać selektywnie.

W oparciu o wyróżniające się branże, już nie tylko w zakresie poziomu innowacyjności, ale także skali oddziaływania na region, powinny być tworzone regionalne specjalizacje naukowe oraz fundamenty regionalnego systemu innowacji. W tym zakresie w wyborze powinno się uwzględnić listę kluczowych technologii oraz obszarów przemysłowych o znaczeniu strategicznym dla polskiego przemysłu²¹ m.in.: nanotechnologie, biotechnologie, technologie ICT, mikroelektronika, racjonalizacja gospodarowania energią. Pamiętając jednak o regionalnym potencjale gospodarczym w tych dziedzinach.

Rezerwy rozwojowe można z kolei uwolnić poprzez zniwelowanie całego szeregu barier i niekorzystnych uwarunkowań prowadzenia biznesu w regionie.

2.7. Inne założenia strategiczne

Spójność społeczno-gospodarcza regionu powinna być uwzględniona w działaniach rozwojowych przede wszystkim poprzez bardzo dobre skomunikowanie obszarów słabo rozwiniętych z silnymi ośrodkami gospodarczymi. W ten sposób umożliwi się całej społeczności korzystanie z efektów rozwoju. Tymi efektami mogą być np. miejsca pracy.

Natomiast interwencja nie powinna być lokowana na obszarach, które nie posiadają potencjałów rozwojowych (np. tereny inwestycyjne nie powinny być tworzone w miejscach, w których nie ma szans na pojawienie się inwestora). Interwencja powinna zawsze uwzględniać uwarunkowania rynkowe.

W formułowaniu celów operacyjnych proponuje się przyjęcie zasady jednoczenia różnych rodzajów działań oraz różnych odbiorców działań wokół realizacji danego celu.

²¹ „Foresight technologiczny przemysłu – InSight 2030”, Ministerstwo Gospodarki

3. Cele strategiczne i operacyjne

3.1. Pytania strategiczne

W związku z tym, że rozwój gospodarczy wynika przede wszystkim ze wzrostu sprzedaży i wzrostu zysków przedsiębiorstw, można postawić zasadnicze pytania strategiczne. Jak spowodować wzrost sprzedaży podlaskich przedsiębiorstw? Jak spowodować zwiększenie rentowności podlaskich przedsiębiorstw?

Wzrost sprzedaży regionalnych firm można osiągnąć poprzez:

- zwiększenie konkurencyjności (przewagi konkurencyjne pozwolą na zwiększenie udziału w rynku)
- wykorzystanie posiadanych przewag konkurencyjnych i wejście na nowe rynki
- pozyskanie inwestorów zewnętrznych („import” przedsiębiorstw z posiadaniem już udziałem w rynku)
- powstanie nowych przedsiębiorstw (efekt rozwoju przedsiębiorczości w regionie)

Zwiększenie rentowności można osiągnąć poprzez:

- wzrost efektywności wykorzystania zasobów przedsiębiorstwa (majątku, surowców, materiałów itd.)

Przedstawione powyżej odpowiedzi mogą być podstawą do formułowania celów operacyjnych. Można też postawić jeszcze jedno pytanie dotyczące bezpośrednich skutków rozwoju gospodarczego. Otóż, rozwój gospodarczy przynosi bezpośrednio i wymierne korzyści dla regionu i jego mieszkańców, m. in.:

- powstanie nowych miejsc pracy (w województwie dodatkowe 350 tys. zł sprzedaży „tworzy” jedno miejsce pracy)
- wzrost wpływów do budżetów samorządów (wzrost zysków przedsiębiorstw oraz wzrost liczby zatrudnionych wpłynie na zwiększenie wpływów z tytułu PIT i CIT. Rozwój przedsiębiorstw wymagać będzie nowych inwestycji, a więc nastąpi wzrost wpływów z tytułu podatków lokalnych)
- wzrost popytu wewnętrznego (więcej pieniędzy w regionie będzie stymulować dalszy rozwój)
- wzrost przeciętnego wynagrodzenia, będący skutkiem wzrostu popytu na zasoby pracy (wzrośnie atrakcyjność regionu)

Biorąc powyższe pod uwagę można postawić tezę, że rozwój regionu to rozwój gospodarczy, gdyż tylko on jest źródłem dobrobytu mieszkańców, wpływa na jakość życia i czyni region atrakcyjniejszym.

3.2. Cele strategiczne i operacyjne

Zasadniczym strategicznym dążeniem regionu powinien być maksymalnie duży wzrost gospodarczy, bo tylko ten wzrost przyczyni się do rozwoju regionu, wzrostu jego atrakcyjności i dobrobytu mieszkańców. To jest kierunek, w którym region powinien zmierzać. Jak daleko uda mu się dotrzeć zależy między innymi od prowadzenia skutecznej polityki rozwoju.

Rozwój gospodarczy kreuje gospodarka. Stąd zasadnicze cele strategiczne powinny odnosić się do zwiększania potencjału gospodarczego regionu, efektywności jego wykorzystania oraz kreowania przestrzeni rozwojowej.

Cel strategiczny 1

Wzmocnienie potencjału i konkurencyjności gospodarki regionu

Cele operacyjne:

- Rozwój przedsiębiorczości
- Wzrost innowacyjności podlaskich przedsiębiorstw
- Wzrost efektywności korzystania z zasobów naturalnych i surowców

Cel strategiczny 2

Wzrost krajowych i międzynarodowych powiązań gospodarczych regionu

Cele operacyjne:

- Podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej województwa
- Wzrost aktywności podlaskich przedsiębiorstw na rynku pozaregionalnym

3.3. Cele operacyjne

3.3.1. Rozwój przedsiębiorczości

Rozwój przedsiębiorczości w regionie powinien przyczynić się do wzmocnienia jego potencjału gospodarczego. Po pierwsze efektem ma być zwiększenie ilości przedsiębiorstw, a więc zwiększenie ilości podmiotów i osób zaangażowanych w kreowanie wzrostu gospodarczego regionu. Po drugie rozwój przedsiębiorczości ma skłonić przedsiębiorców do podejmowania nowych wyzwań gospodarczych oraz podnieść ich kompetencje związane z prowadzeniem biznesu.

Promocja i kształtowanie postaw przedsiębiorczych powinna dotyczyć ogółu społeczeństwa. „Przedsiębiorczość” jest cechą, która podnosi wartość człowieka, bez względu na rolę jaką pełni w społeczeństwie. Wymiernym efektem działań kreujących postawy przedsiębiorcze powinny być

decyzje mieszkańców regionu o rozpoczęciu działalności gospodarczej. Bardzo ważne jest też wsparcie (inkubowanie) nowopowstałych firm w pierwszym, najtrudniejszym okresie ich funkcjonowania.

Wzrost kompetencji zarządczych kadry kierowniczej podlaskich firm to z kolei zwiększenie motywacji i zdolności do dalszego rozwoju - to skuteczniejsze działanie, optymalizacja zasobów, innowacje, wejście na nowe rynki itd.

3.3.2. Wzrost innowacyjności podlaskich przedsiębiorstw

Zwiększenie udziału innowacyjności w działalności podlaskich przedsiębiorstw powinno przyczynić się do wzrostu ich konkurencyjności, a tym samym do zwiększenia udziału w rynku i wzrostu sprzedaży.

Pierwszym obszarem oddziaływania powinny być najbardziej konkurencyjne i innowacyjne firmy z regionu. Dotąd zidentyfikowano je w branżach: produkcja instrumentów medycznych, bielizniarstwo, przemysł maszynowy, spożywczy, poligrafia, produkcja oprogramowania. Ale zamknięcie tego katalogu branż nie jest ani konieczne, ani wskazane.

Interwencja powinna dotyczyć stymulowania prac badawczo-rozwojowych prowadzonych przez przedsiębiorstwa, w szczególności związanych z innowacjami produktowymi, a także wprowadzenia wyników tych prac na rynek.

W oparciu o branże w których działają najbardziej innowacyjne przedsiębiorstwa powinny być tworzone platformy współpracy środowiska naukowego i biznesu. Oddziaływanie to powinno być obustronne. Naukowcy powinni poznać specyfikę praktyki gospodarczej, rynku, a także nową jakość wiedzy z dziedzin, którymi się zajmują. Korzyścią dla przedsiębiorców byłby potencjał infrastrukturalny jednostek badawczych i intelektualny kadry naukowej. Czynnikiem stymulującym takie inicjatywy mogłoby być wsparcie wspólnych projektów – ukierunkowanych gospodarczo.

W przypadku dziedzin i branż o dużym znaczeniu dla gospodarki regionu (np. przetwórstwo mleka, OZE itp.) powinny zostać uruchomione inicjatywy tworzenia regionalnych specjalizacji naukowych.

W dalszej kolejności interwencja powinna dotyczyć wszystkich innych przedsiębiorstw, wprowadzających rozwiązania innowacyjne bez względu na to czy będą to rozwiązania własne czy pozyskane. Jednak w każdym przypadku zastosowana innowacja powinna przynosić wymierne rynkowe efekty. Szczególnie pożądane powinny być przedsięwzięcia podnoszące konkurencyjność w wymiarze krajowym i międzynarodowym.

3.3.3. Wzrost efektywności korzystania z zasobów naturalnych i surowców

Wzrost efektywności korzystania z zasobów przez podlaskie przedsiębiorstwa powinien przyczynić się do obniżenia kosztów działalności, a tym samym do zwiększenia efektywności funkcjonowania przedsiębiorstw (wzrostu rentowności).

Takie działania może służyć także wzmocnieniu cenowej przewagi konkurencyjnej oraz mocno koresponduje z pozagospodarczymi założeniami polityk krajowych i unijnych dotyczących energooszczędności i ochrony zasobów naturalnych.

Wzrost efektywności funkcjonowania przedsiębiorstw powinien być osiągnięty przede wszystkim poprzez realizację przedsięwzięć ograniczających energo i materiałochłonność działalności. Skutkiem ma być mniejsze zużycie energii, surowców i materiałów w przeliczeniu na jednostkę produktu lub usługę.

Szczególną rolę w dążeniach do realizacji celu ma odgrywać stymulowanie komercyjnych przedsięwzięć dotyczących produkcji energii odnawialnej. To działanie powinno poprawić bilans energetyczny regionu, przy jednoczesnym wzmocnieniu wizerunku „regionu zielonego”.

Rozwijane powinny być też wszelkie inne przedsięwzięcia związane z tzw. „zieloną gospodarką”, takie jak np. implementacja technologii informacyjno-komunikacyjnych w działalności przedsiębiorstw. W ramach rozwijania przedsiębiorczości na terenach wiejskich powinny być rozwijane przedsięwzięcia typu „business & biodiversity”.

3.3.4. Podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej województwa

Zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej województwa powinno przyczynić się zapewnienia możliwości rozwojowych rodzimych przedsiębiorstw oraz skłonić inwestorów zewnętrznych do lokowania w regionie swoich zakładów.

Rozwój wymaga inwestycji gospodarczych. A same inwestycje są zawsze pochodną uwarunkowań rynkowych, np. konieczności zwiększenia wolumenu produkcji, podniesienia jakości produktu itd. Stąd wszelkie oddziaływanie na poprawę konkurencyjności przedsiębiorstw powinno także skutkować zwiększeniem popytu na inwestycje. Jednak oprócz popytu ważne są także realne możliwości przeprowadzenia procesu inwestycyjnego. Możliwości lub ich brak wpływają na decyzje dotyczące lokalizacji inwestycji.

W ramach realizacji celu powinny być tworzone korzystne warunki do inwestowania. Stąd konieczne jest oddziaływanie na czynniki takie jak: dostępność komunikacyjna, dostępność zasobów pracy, infrastruktura niezbędna do prowadzenia działalności, partnerstwo administracji samorządowej itp. Szczególnie korzystną kategorią inwestorów są inwestorzy zewnętrzni, którzy oprócz kapitału, „wnoszą” do regionu swój udział w sprzedaży na rynkach zewnętrznych. Województwo powinno wyjątkowo aktywnie działać w celu pozyskania takich inwestorów. Powinno wykorzystać swoje przewagi strategiczne, a ofertę kierować do wyselekcjonowanej grupy inwestorów, dla których słabości województwa mają mniejsze znaczenie.

3.3.5. Wzrost aktywności podlaskich przedsiębiorstw na rynku pozaregionalnym

Wzrost aktywności podlaskich przedsiębiorstw na rynku pozaregionalnym, jest konieczny żeby region mógł rozwijać się szybciej, wbrew ograniczeniom rynku lokalnego. Efektem powinien być wzrost sprzedaży podlaskich przedsiębiorstw oraz wtórny wzrost konkurencyjności, jako efekt oddziaływania zewnętrznej konkurencji i nowych odbiorców.

Do realizacji celu przyczyniać się powinny inicjatywy służące nawiązywaniu kontaktów gospodarczych, wspieranie działań marketingowych i promocyjnych na rynkach zewnętrznych oraz promocja gospodarcza regionu uwzględniająca ofertę regionalnej gospodarki.

4. Kierunki działań i przykłady działań służących realizacji celów operacyjnych

4.1. Rozwój przedsiębiorczości

Działanie 1

Kreowanie i promowanie postaw przedsiębiorczych w społeczeństwie

- kampanie społeczne promujące przedsiębiorczość, samo zatrudnienie, pozytywny wizerunek przedsiębiorcy, konkursy typu „pomysł na biznes”
- wprowadzenie do programów edukacyjnych elementów kreatywności, innowacji i przedsiębiorczości oraz podniesienie kompetencji nauczycieli w tych obszarach
- inicjatywy wspierające rozwój kreatywności u dzieci, młodzieży i studentów
- rozwój kompetencji z zakresie przedsiębiorczości przedstawicieli klasy kreatywnej

Działanie 2

Wspieranie rozwoju nowopowstałych podmiotów gospodarczych

- inkubatory przedsiębiorczości
- doradztwo
- wsparcie finansowe: kapitał zaangażowany, pożyczki, finansowanie pomostowe
- mentorzy i aniołowie biznesu
- ułatwienia administracyjne sprzyjające zakładaniu i rozwojowi przedsiębiorstw

Działanie 3

Wspieranie podnoszenia kompetencji zarządczych w podlaskich przedsiębiorstwach

- studia podyplomowe, szkolenia, konferencje, seminaria, krajowe i zagraniczne wizyty studyjne itd.

4.2. Wzrost innowacyjności podlaskich przedsiębiorstw

Działanie 1

Inicjatywy kreujące innowacje

- promocja innowacji w biznesie (kampanie promocyjne, konkursy itd.)
- tworzenie i rozwój platform wspierających kreatywność, innowacyjność, sieciowanie i współpracę

Działanie 2

Wspieranie działalności B+R w przedsiębiorstwach

- doradztwo specjalistyczne (np. audyty technologiczne, prawo własności intelektualnej, vouchery na innowacje itd.),
- wspieranie projektów B+R prowadzonych przez przedsiębiorstwa
- wspieranie projektów związanych z wdrożeniem wyników prac B+R
- wspieranie tworzenia i rozwój działów B+R w przedsiębiorstwach

Działanie 3

Wspieranie inwestycji przedsiębiorstw w innowacje techniczne (produktowe i technologiczne), marketingowe i organizacyjne

- dotacje bezpośrednie oraz wyspecjalizowane narzędzia inżynierii finansowej dedykowane działalności innowacyjnej

Działanie 4

Wspieranie transferu wiedzy, innowacji, technologii i komercjalizacji wyników B+R

- wytworzenie i rozwój regionalnych specjalizacji naukowych związanych z gospodarką (np. przetwórstwo mleka, OZE, e-biznes itd.)
- dostosowanie infrastruktury technicznej jednostek realizujących prace B+R do potrzeb regionalnej gospodarki (uczelnie, JBR, PNT...) oraz wsparcie realizacji projektów B+R przez te podmioty
- podjęcie i rozwój współpracy regionalnych uczelni z innymi rozwiniętymi ośrodkami naukowymi efektywnie współpracującymi z biznesem
- przepływ pracowników z biznesu do uczelni (włączenie praktyków w prace B+R oraz system edukacji)
- tworzenie i wspieranie platform współpracy środowisk naukowych i biznesu mających na celu transfer wiedzy, innowacji, technologii itd.
- utworzenie i wsparcie rozwoju wspólnego dla wszystkich uczelni Centrum Badawczo-Rozwojowego w Białymstoku posiadającego status spółki prawa handlowego jako komercyjnej platformy transferu technologii z nauki do biznesu w regionie.
- wykształcenie brokerów innowacji i brokerów technologii na potrzeby CBR w Białymstoku w oparciu o licencje efektywnych CBR w Polsce i na świecie

4.3. Wzrost efektywności korzystania z zasobów naturalnych i surowców

Działanie 1

Promowanie i edukowanie na rzecz efektywności energetycznej, oszczędności materiałów i surowców

- kampanie społeczne
- konferencje, seminaria, szkolenia
- centrum kompetencyjne związane z energooszczędnością i OZE

Działanie 2

Wspieranie przedsięwzięć gospodarczych ograniczających energo i materiałochłonność

- wspieranie przedsięwzięć służących energooszczędności – termomodernizacje, gospodarka energetyczna, technologie energooszczędne, energia odnawialna na własne potrzeby
- wspieranie przedsięwzięć ograniczających zużycie materiałów i surowców (zwiększających produktywności zasobów)
- wspieranie przedsięwzięć dotyczących gospodarki odpadami, odzysku surowców wtórnych itd.

Działanie 3

Wspieranie przedsięwzięć z zakresu Odnawialnych Źródeł Energii

- wspieranie przedsięwzięć dotyczących komercyjnej produkcji energii odnawialnej

Działanie 4

Wspieranie implementacji i rozwoju technologii informacyjno-komunikacyjnych (ICT) w działalności przedsiębiorstw

- wspieranie przedsięwzięć dotyczących wdrażania, rozbudowy i unowocześnienia systemów informatycznych w przedsiębiorstwach
- wspieranie zastosowania ICT w relacjach z innymi podmiotami (B2B, B2G) oraz konsumentami (B2C)

Działanie 5

Promowanie i wspieranie przedsiębiorczości typu „business & biodiversity”

- wspieranie produkcji żywności ekologicznej
- wspieranie produkcji nawozów naturalnych
- rozwój turystyki kwalifikowanej

4.4. Podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej województwa

Działanie 1

Promocja gospodarcza (inwestycyjna) województwa

- opracowanie spójnej polityki inwestycyjnej regionu (poprzedzonej analizami, badaniami itd.)
- centrum obsługi inwestora - skoordynowane działania operacyjne służące pozyskiwaniu inwestorów zewnętrznych
- kampanie społeczne, kampanie wizerunkowe (wykorzystanie aspektów CSR)
- udział i tworzenie rankingów gospodarczych w obszarach, w których region jest konkurencyjny
- konferencje, targi branżowe (koncentracja działań promocyjnych w obszarach wybranych branż)

Działanie 2

Przygotowanie oferty terenów inwestycyjnych

- uzbrojenie terenów inwestycyjnych z uwzględnieniem istniejących potencjałów rozwojowych

Działanie 3

Budowa i rozbudowa infrastruktury komunikacyjnej w celu poprawy dostępności regionu

- budowa i rozbudowa sieci drogowej
- modernizacja sieci kolejowej
- budowa lotniska

Działanie 4

Rozbudowa infrastruktury energetycznej i zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego

- rozbudowa i modernizacja systemów energetycznych i sieci przesyłowych

Działanie 5

Uzupełnienie i pełne wykorzystanie telekomunikacyjnej infrastruktury szkieletowej

- stworzenie platformy e-usług publicznych
- stworzenie warunków dostępu do otwartych zasobów publicznych

4.5. Wzrost aktywności podlaskich przedsiębiorstw na rynku pozaregionalnym

Działanie 1

Promocja gospodarcza regionu uwzględniająca ofertę regionalnej gospodarki

- kampanie promocyjne uwzględniające ofertę regionalnej gospodarki (branże strategiczne, inteligentne specjalizacje, silne marki itd.)
- uwzględnienie promocji gospodarczej przy okazji organizacji przedsięwzięć społecznych, artystycznych, sportowych itd.

Działanie 2

Inicjatywy sprzyjające nawiązywaniu kontaktów gospodarczych

- konferencje
- organizacja i udział w targach
- misje handlowe, wizyty studialne
- wspólne przedsięwzięcia środowisk gospodarczych z różnych regionów kraju i zagranicy
- partnerstwa regionalne władz samorządowych

Działanie 3

Wspieranie obecności podlaskich przedsiębiorstw na rynkach zewnętrznych

- wspieranie działań promocyjnych i marketingowych
- centrum obsługi eksportera
- doradztwo specjalistyczne (sektorowe analizy rynków zewnętrznych, identyfikacja partnerów handlowych, pozwolenia, formalności celne itd.)

4. Rezultaty interwencji – wskaźniki, źródła weryfikacji, wartości bazowe i docelowe.

Zasadniczym wskaźnikiem realizacji celów strategii rozwoju powinien być wskaźnik PKB na mieszkańca, jako pomiar zarówno efektów wzrostu gospodarczego, jak też wzrostu „dobrobytu” mieszkańców województwa.

Ze względu na dodatkowy wpływ czynników zewnętrznych niezależnych od prowadzonej polityki rozwoju, które oddziałują na całą krajową przestrzeń gospodarczą, wskaźnik ten powinien mieć charakter względny i mierzyć stosunek PKB na mieszkańca województwa podlaskiego w stosunku do średniej krajowej.

W okresie objętym strategią proponuje się założenie utrzymania tego wskaźnika na poziomie obecnym, tj. założenie krajowej dynamiki wzrostu gospodarczego. Przyjęcie ambitniejszych założeń związanych wyższą niż krajowa dynamika wzrostu w perspektywie najbliższych kilku lat wydaje się być nierealne. Takie założenie można natomiast przyjąć długoterminowo (np. 20 lat).

W stosunku do celów operacyjnych poniżej zaprezentowano propozycję wskaźników realizacji, z zastrzeżeniem, że jest to katalog przykładowy, a ostateczny dobór wskaźników i ich wartości wymaga dodatkowej analizy oraz uwzględnienia uwarunkowań związanych z wielkością, możliwościami interwencji itd.

Cel operacyjny	wskaźnik	Źródło danych	Wartość bazowa	Wartość docelowa
Rozwój przedsiębiorczości	Przyrost liczby aktywnych przedsiębiorstw w %	GUS	0	2
Wzrost innowacyjności podlaskich przedsiębiorstw	Nakłady ogółem na działalność badawczą i rozwojową w % PKB	GUS	0,21	0,40
	Udział podmiotów gospodarczych w nakładach na działalność B+R w %	GUS	16,2	40,0
	Wartość wydatków na 1 przedsiębiorstwo przemysłowe prowadzące działalność innowacyjną w tys. zł	GUS	2968,9	4000,0
Wzrost efektywności korzystania z zasobów naturalnych i surowców	WDB na pracownika w tys. zł	GUS	66,6	70,0
	Energochłonność finalna gospodarki (kgoe/EURO, w cenach stałych z 2000 r.)	GUS	0,23*	0,20
Podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej województwa	Wskaźnik atrakcyjności inwestycyjnej województwa – pozycja w rankingu	IBnGR	16	14
	Kapitał podstawowy podmiotów z kapitałem zagranicznym w mln zł	GUS	419,8	1000,0
	Średnioroczna wartość inwestycji zagranicznych w mln EUR	PAIZ	106	200,0
Wzrost aktywności podlaskich przedsiębiorstw na rynku pozaregionalnym	Wartość eksportu w przeliczeniu na 1 mieszkańca w EUR	GUS	862	1000,0

*Wartość dla Polski